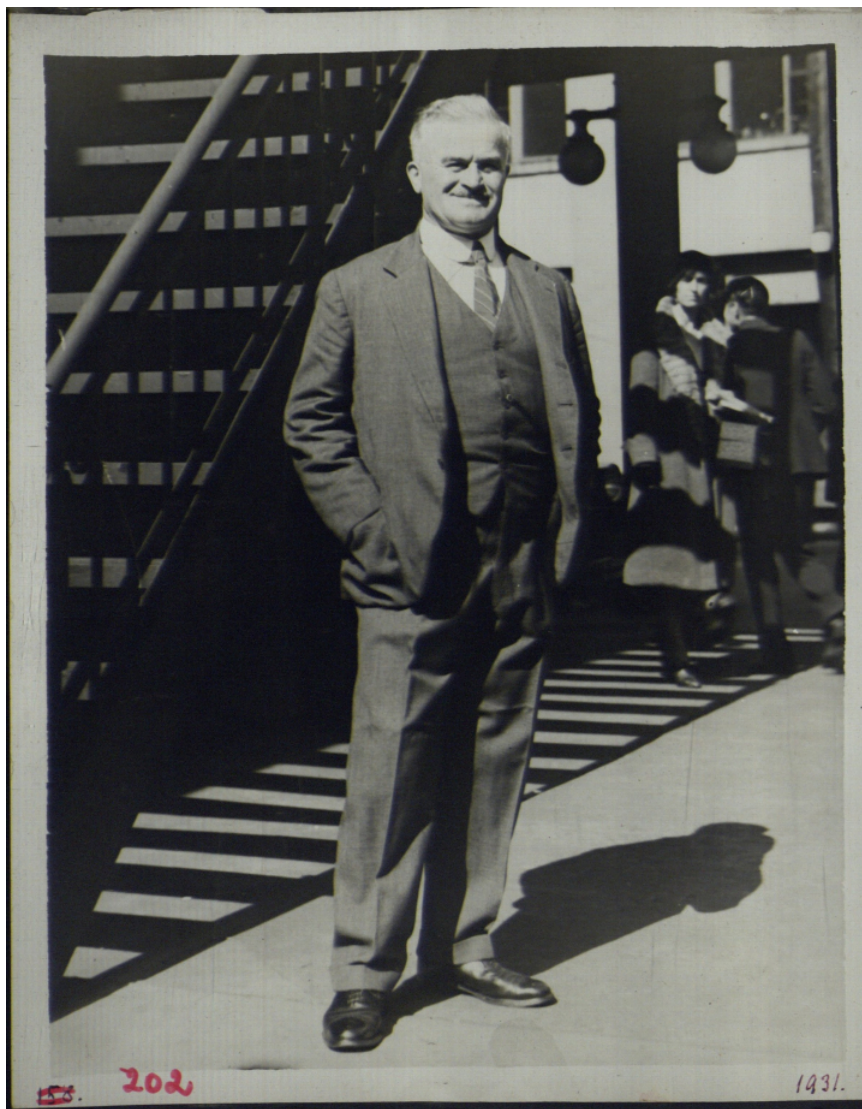

Magyar préri Kanadában ^[1]

Hoffmann Ferenc (1877–1958) református lelkész az 1938 augusztusában Budapesten tartott Magyarok Világkongresszusára állította össze a kanadai magyarok életét 208 fényképen és anekdotákon, újságkivágatokon keresztül bemutató fényképalbumát. Az album jelentősége, hogy a húszas–harmincas évekből páratlan részletességgel dokumentálja a nyugat-kanadai magyarság történetét és mindennapjait.

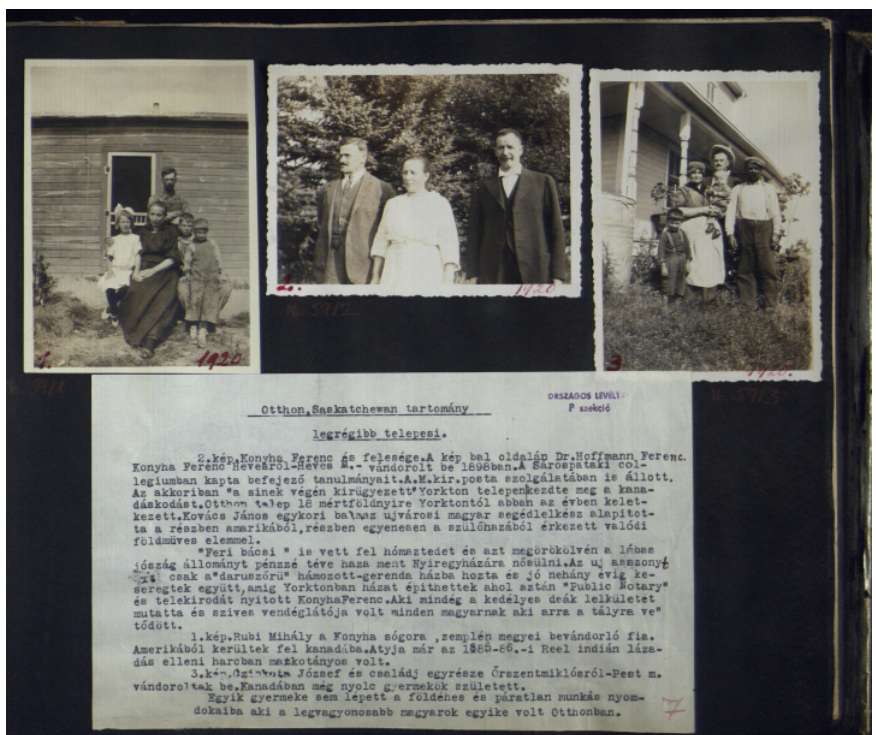
Hoffmann Ferenc, a fényképalbum összeállítója, 1931 ^[2]

Jelzet: MNL OL P 975-II.-59/188.

Hoffmann Ferenc a kanadai prérin

Az albumot^[1] összeállító Hoffmann Ferenc 1877. március 28-án Kunmadarason született. Középiskolai tanulmányait Iglón végezte, majd kijárta a Keszthelyi Mezőgazdasági Főiskolát, Budapesten és Kolozsváron pedig jogot tanult. Kolozsváron közgazdászként, Kassán tanítóként dolgozott. 1913 szeptemberében Esztergom megye Párkányi járásában volt főszolgabíró, majd a megye főjegyzőjeként tevékenykedett. Mezőgazdasági ismereteinek bővítésére Darányi Ignác földművelésügyi miniszter 1907-ben külföldi tanulmányútra küldte, ennek során járt először Kanadában és az Amerikai Egyesült Államokban.^[2] Az első világháborúban orosz hadifogságba esett, és öt évet töltött el különböző szibériai hadifogolytáborokban. 1919-ben – kihasználva a zűrzavaros orosz belpolitikai helyzetet – végül sikerült megszöknie Szibériából, és Vlagyivosztkon keresztül hajón Vancouverbe menekült.^[3] 1920-ban néhány hónap favágói és szakácsinaskodási munka után megkísérelt New Yorkba szökni első házasságából született fiához, ifjabb Hoffmann Ferenchez, de a kanadai–amerikai határon feltartóztatták és visszatoloncolták Kanadába, ahol illegális bevándorlóként bebörtönözték.^[4] Ő maga az általa összeállított fényképalbumban csupán ennyit ír erről: „Beszöktem Amerikába, de ott nagy idegengyűlöletet tapasztalván visszaszöktem Kanadába.” Érdekében Dr. Thomas Alfred Patrick (1864–1943) yorktoni orvos járt közben, akit Hoffmann még az 1909. évi tanulmányútján ismert meg.^[5] Barátja megszerezte számára a bevándorlási miniszter engedélyét, hogy Hoffmann a saját költségén átutazhasson Kanadán, ezzel tulajdonképpen legalizálva ottlétét. Orvos ismerősétől értesült arról is, hogy a kanadai kormány és az ott élő magyarok viszonya az első világháború óta megromlott, az állam egyre több korlátozó intézkedést vezet be, és a magyar közösségek Békevár kivételével anyanyelvi lelkész híján vannak. Ekkoriban nem volt magyar konzul, egyetlen magyar nyelvű lapjukat komoly cenzúrával sújtották, majd megszüntették. A magyar telepeken a gazdálkodók teljesen ki voltak szolgáltatva telepvezetőiknek, akik gyakran gátlástalanul visszaéltek helyzetükkel. Orvos barátja javaslatára Hoffmann szabadulása után a saskatchewanai magyar alapítású Otthon településre ment, ezzel párhuzamosan pedig jelentkezett a saskatooni St. Andrew College-be, ahol három évvel később református lelkészként végzett. Első miséjét Otthonban celebrálta.^[6] Fényképalbumából sokat megtudhatunk Otthon város első telepeseiről, így például a

Zemplén megyéből származó *Ruby Mihály*ról, a farmerként és később Yorktonban közjegyzőként ténykedő, nagy köztiszteletnek örvendő *Konyha Ferenc*ről, vagy az őrszentmiklósi születésű *Czinkota József*ről, akinek nyolc gyermeke született Kanadában, és Otthon település leggazdagabb magyarjainak egyike lett.[7]

Ruby Mihály, Konyha Ferenc és Czinkota József családjaikkal, 1920

Jelzet: MNL OL P 975-II.-59/1., 2., 3.

Hoffmann lelkészként alaposan ismerte az egyes családok belügyeit is: „*Gendurék a dunai nádasokban foglalkozó munkás típus volt [!]. Az öreg Gendur a megtettesült zsarnok apa volt. Legnagyobbik fiát, Jánost akkor pófozta fel legutóljára, amikor már Jánosnak is öt gyereke volt. Mire János nagykorúsította magát az apai önkény alól azzal a megindoklással, hogy Kanadában ez már mégsem járja. Az öreg Gendur nagymama úgy vélekedik, hogy az öreg úr »Jó volt, jó volt, csak hát szigorú törvénye volt. Engemet is sokszor ellaznakolt a rudaló fával még életemben koromban is.«*” A „közfelfogás vértanújaként” jellemzett *Baán Rózsikáról* pedig ezt írta: „*az első saskatchewanai magyar lány, aki tanítónői oklevelet szerzett. De az otthoni atyafiak úgy vélekedtek, hogy »Nekünk nem kell tanítónőnek, mert ismertük gyerekkorában is, ő sem különb a mienknél.« Sok iskolázott magyar gyermek szenved az irigység miatt. [Baán Rózsika] Nagyjá, az öreg Baán bácsi Sopronban volt liberális kocsis, és úri modorával messze kitudt szomszédai közül, akik nem tudták neki megbocsátani, hogy urak között élt.*”[8]

Baán Rózsika és a saját gyerekeit írni-olvasni megtanító Nagy Jánosné, 1920–1921

Jelzet: MNL OL P 975-II.-59. 13.

Felvételein megörökítette Otthon település legidősebb farmerjét, *Horgász István* is, akiről az albumból az alábbiakat tudhatjuk meg: „*Az amerikai Montana államban is próbálkozott, de a szárazság kiszorította. Visszajött Saskatchewanba. Eredetileg a Pest megyei Ómezőről vándorolt ki nagy sebtiben. Amint elbeszéli, a csendőrök holmi lólopás felderítése folyamán portáján is szaglászta, de ő még aznap reggelén elindult Kanadába, minél fogva nem tudhatja, ki volt a tettes.*”[9]

Horgász István (a kép jobb oldalán) családjával és egy jellegzetes kanadai lovaskocsi (buggy), 1922

Jelzet: MNL OL P 975-II.-59/22-23.

Hoffmann az 500 mérföld átmérőjű körzetét folyamatosan járta és szervezte a magyar közösségek életét. Az 1938 augusztusára összeállított fényképalbumában arról írt, lelkesítő tevékenysége során az évek alatt változó számú, 18–24 gyülekezet tartozott alá, ezek közül némelyiknél csak évente egyszer tudott misét celebrálni, mivel az évi 52 vasárnapból nem jutott több idő rájuk. A hívek emiatt panaszkodtak is rá, mondván: „Tiszteletes urunk nagyon vékonyan keni az evangéliumot az élet száraz kenyérére.”[10] Kötelességének érezte még, hogy a saját területén kívül évente háromszor-négyszer 22 órányi vonatutat megtéve a Manitoba tartományban lévő Flin Flon aranybányatelepére is ellátogasson, ahol szintén sok magyar dolgozott.[11]

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
P szekció
Jellegzetes kanadai farm szán. 87

Dr.Hoffmann nem válogat jármű-alkalmatlanságban
fődeleg tovább jutni mert minden körülmény zárt
határideje van. ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
P szekció 88

Összvérről-szanárról lóra.De nem fej nélkül
ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
P szekció 89

[6]

Utazás Kanadában, 1930-as évek

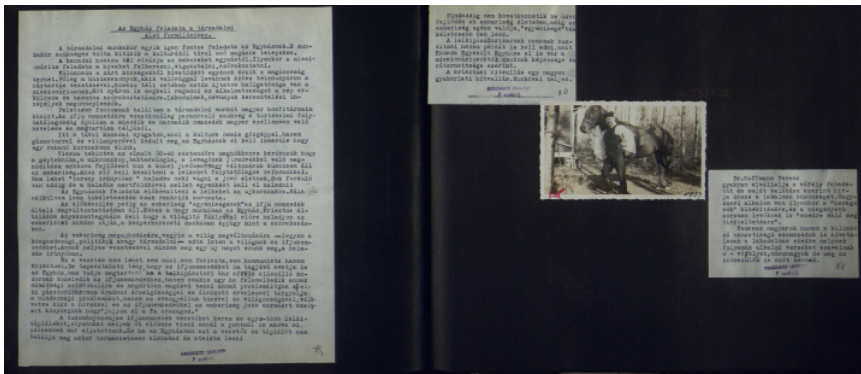
Jelzet: MNL OL P 975-II.-59/127-129., 134.

Flin Flon bányatelep magyar munkásai 1937-ben

Jelzet: MNL OL P 975-II.-59/96.

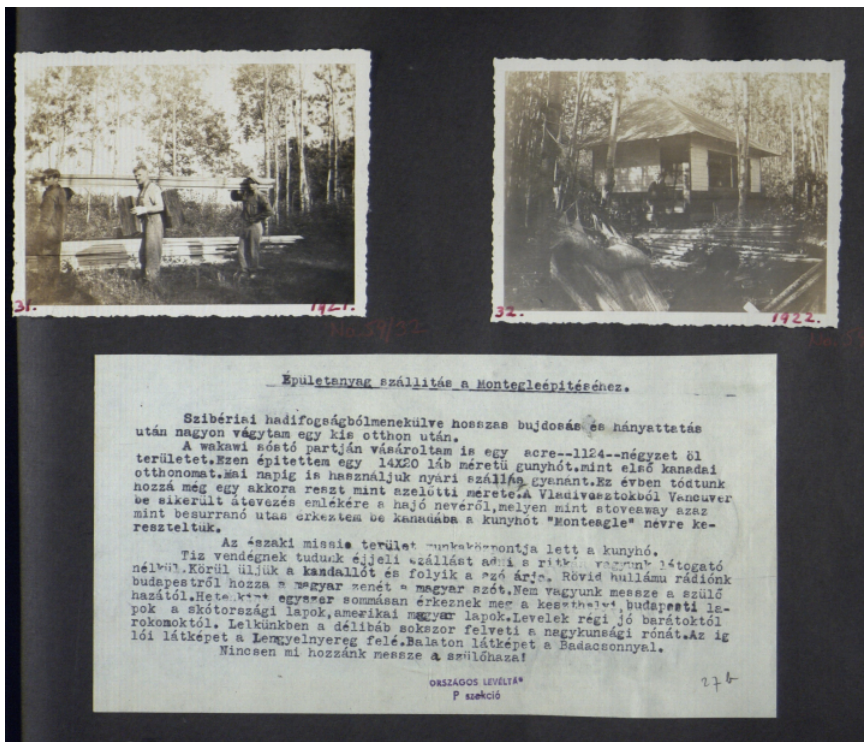
Lelkészként vállalta a rothermerei Szent Tamás és a mistatimi Árpád templomok és lelkészlakok építésének költségét körülbelül 2000 dollár értékben.[12] A vallási teendők ellátása mellett praktikus tanácsokkal segítette a magyarokat gazdálkodási, hivatali ügyekben (például bíróságokon, kivándorlási kérdésekben), és számos közművelődési feladatot felvállalt: újságokat szerkesztett, ünnepségeket, sporteseményeket és jótékonyági akciókat szervezett. Választások idején gyakran politikai pártok is felkérték, hogy programjukat ismertesse a magyar lakossággal.[13] Emellett a saskatooni St. Andrew's College-ben magyar múzeumot rendezett be, ahol többek között egy Kossuth-képet, néhány régi magyar pénz és a magyar földművesek által használt eszközöket, például ekéket lehetett megtekinteni.[14]

Az egyház feladatai és a lelképásztori kötelességek, 1937

Jelzet: MNL OL P 975-II.-59/122.

Első felesége 1913-ban hunyt el, fia festőművész lett. Második felesége *Jean Innes Cyrcl*, a wakawi missziós kórház főnöknője volt, akit úgy ismert meg, hogy meggyógyította Hoffman lovát, Csabát. A házasságkötés után a pár Saskatoonba költözött, de a főleg Zirc és Hercegfalva vidékéről származó magyarok lakta wakawi tó partján is volt házuk.[15] Hoffmann egészen 1945-ig, 68 éves koráig dolgozott.[16]

Épületanyag szállítás a Montegleépítéséhez.

Szibériai hadifogságbólmenekülve hosszas bujdosás és hányattatás után nagyon végytem egy kis otthon után.

A wakawi sötét partján vásároltam is egy acre--1124--négyzet öl területet.Ezen építettem egy 14X20 láb méretű gnyhót,mint első kanadai otthonomat.Mai napig is használjuk nyári szállás gyanánt.Ez évben totunk hozzá még egy akkora részt mint azelőtti szerető.A Vladivasztkából Vancouver be sikerült átevezés emlékére a hajó nevérol,melyen mint stoveaway azaz mint beszálló utas érkeztem be kanauába a kunyhot "Montegle" nevre kereszteltük.

Az északi missia területe: "Montegle" lett a kunyhó.

Tíz vendégnek tudunk éjjeli szállást adni a ritkán végyint látogató nével.Körül üljük a kandallót és folyik a szó árja. Rövid hullámu rádióink budapestről hozza a magyar zenét a magyar szót.Nem vagyunk messze a szülő hazától.Hete ki+ egyszer sommasan érkeznek meg a kes+th+ budapesti lakóromoktól. Lelkünkben a délibáb sokszor felveti a nagykunsági rónát.Az ig lői látkepet a Lengyelnyereg felé.Balston látkepet a Badacsonnyal.

Nincsen mi hozzánk messze a szülőhazai!

ORSZAGOS LEVÉLTÁR*
P szekció

276

33. kép. Monteagle.
 34. kép. Hoffmann Ferencné a Monteagle nyárfá erdejében.
 35. kép. Hoffmannék egy angol hölgy vendégükkel London, Engl. ből.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
 P. szekció

A „Monteagle” névre keresztelt wakawi ház építése, 1921–1928

Jelzet: MNL OL P 975-II.-59/32-33., 35-37.

Dr. Hoffmann Ferenc, Kanada Egyesült
 Egyháza (W.M.) magyar missziós lelképásztorá-
 nak felesége, szl. Jean Innes Cryle of
 Huntly, Aberdeenshire, Scotland.
 A Women's Missionary Society wakawi
 kórházának volt főnöknője.

30.

Vol. 59/31

Ápolónői kiképzését a Liverpool Training School-ban nyerte.
 Diplomaelnyerése azon kötelezettséggel jár hogy háboru esetén hadi
 feladatot kell teljesíteni, mindazoknak akik a Nursing Instituteben
 kórházakat nyertek. Miss Cryle 1914ben az angol hadsereg tábori kór-
 házába nyert beosztást századosi rangban.

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

1917ben a Transylvanianeveü kórházhajón utban volt a Dardanellák-
 háza de mivel a hajón katonaság és hadiszerek is voltak elrejtve az

ira irányában uszva a Transylvaniát elsüllyesztette egy osztrák-magyar
 torpedó. 800 angol katona lelte sirját a hullámokban, de Sister Cryle 300-ed
 évvel Dr. Hoffmann szerencséjére megmenekült. Egy japán cirkáló felvette
 és Genuában partra tette. Miss Cryle aztán a háboru végeig viselte hadi-
 feladatát és szolgálatát a New Castle On Tyne general Hospitalban.

1921ben jött kanadába. Átvette awakawi kórház vezetését.
 Itt mutatták be neki a szökött szibériai magyar hadifoglyot aki mint ma-
 gyar missionárius működött Wakaw vidékén. Ezzel a magyarral lépett házasságra

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR

26

27

A kormány a telepítéssel *Eszterházy Pál Oszkár* (született *Packh János*, 1830–1912) és társát, *Döry Oszkár* földművelési szakembert bízta meg, az első leteleplőknek pedig 160 acre (kb. 647.497 m²) földet ígért; ezen felül kis házat, egy évnyi élelmet, állatokat és gazdasági eszközöket is biztosított, amelyek költségeit a kedvezményezetteknek hosszú lejáratú kölcsönként kellett visszafizetniük.[21] A kanadai Saskatchewan tartományba 1886-ban kezdődött meg a magyarok betelepítése. Két központ alakult ki: a mára már közigazgatásilag Esterhazy néven egybeolvadt Kaposváron és Esterhazyban a katolikusok, Hazelwood-Békevár-Kipling településen pedig a protestánsok telepedtek le.

Az Esterhazyba érkező első magyar csoport 150 főből állt, amit 35 család és nőtlén férfiak alkottak. A telepesek a Pennsylvania állambeli Pittsburgh-ből indultak útnak, ahol többnyire bányászként dolgoztak, ám nyelvtudás híján nem magyar társaiktól elszigetelődtek. Így fordulhatott elő, hogy nem értesültek arról sem, miszerint a többiek munkakörülményeik javításáért sztrájkot szerveztek. Mivel ők ez idő alatt is vállaltak munkát, a más nemzetiségű bányász társaik sztrájktoroknek bélyegezték őket. A súlyos atrocitásokat elszenvedő magyaroknak szó szerint életmentő volt Eszterházy kanadai ajánlata.[22]

Esterhazy-Kaposvárra eleinte Szatmár, Szabolcs, Abaúj-Torna és Somogy megyéből, később főleg a Dunántúlról származó családok érkeztek.[23] Békevárra 1900–1903 között többen Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs megyéből vándoroltak ki. A telepeseket Winnipegben osztották szét a farmokra, és a városban csakhamar magyar kolónia alakult. A századfordulón már számos települést találhatunk a prérividéken, melyet minden csoport a saját nyelvén nevezett el. Ilyenek voltak például Stockholm-Sokhalom, Magyar-Lestock-Leross, Máriavölgy-Arbory-Quinton-Cupar, Pinkeföld-Plunkett, Szent László-Howell-Prudhomme. Stockholmot például 1887-ben a svédok alapították, de 1901-ben 35 magyar család érkezett ide Szabolcs vármegyéből, akik a telep nevét Sokhalomra magyarosították.[24] A magyarosítás olyan jól sikerült, hogy a *Nemzeti Újság* 1928. december 18-i száma winnipégi forrás alapján már úgy hivatkozott az akkor fennállásának 25. évfordulóját ünneplő Stockholmra, mint Nyugat-Kanada legnagyobb katolikus magyar telepére.[25] Regina magyarságának egyharmada Bukovinából, a többi a Kárpát-medence különböző településeiről származott.[26] A szintén Saskatchewan tartományban fekvő Leasken a rezervátumban élő indián családok rendszeresen érintkeztek a környékbeli magyarokkal, ennek hatására pedig közülük is voltak, akik megtanultak magyarul. „Amikor [az egyik indián főnököt] megkérdezték, hogy miért sajtátította el a mi szép magyar nyelvünket, magyaros káromkodásban tört ki: – Az istenit ezeknek a kutya magyaroknak! – kiáltotta – egy se akar velem másképpen beszélni, mint magyarul, tehát nekem kellett megtanulnom ezt az átkozott nehéz nyelvet!”[27]

Bukovinai magyarok csoportképei a saskatchewanai Reginában, 1923–1924

Hoffmann Ferenc albumában meglehetősen negatív leírást olvashatunk Eszterházy Pál Oszkár személyéről és a nevéhez fűződő betelepítésről: „A telepet egy magát Eszterházy hercegi család sarjaként feltüntető zsidó [...], a New York-i Wall Street bukott bankárja kezdte betelepíteni az Egyesült Államok bányatelepeiről összetoborzott magyar kivándorlók sorából. [...] Ez a vidék oly vad, vizes és rengeteg erdővel volt borítva, hogy az első telepesek közül csak azok nem szöktek meg, akiknek nem volt módjuk elutazni. A kormány házat építtetett nekik, télire élelmet is adott. A telepesek kaptak fogatos erőt és felszerelést is, de csak a második bevándorló réteg tudott megmaradni. Ezek között sok cseh és morva bevándorló akadt. Esterhazyban most is több a cseh, mint a magyar. Az angol nyelvű telepes a legtöbb ma már. Eszterházy az ottvai kormány bizalmával visszaélt és a tapasztalatlan telepeseket valósággal kizsárolta. Sok botrány után aztán elbocsátotta a kormány a telepítői munkakörből, mire Eszterházy visszament a Wall Streetre.”[28] Ezt a véleményt Dojcsák Győző kutatásai jelentősen árnyalják. Dojcsák közvetett bizonyítékokkal ugyan, de arra a következtetésre jutott, hogy Packh János valóban Esterházy-rokon lehetett.[29] A kiváló kommunikációs képességekkel, stabil angol nyelvtudással, diplomáciai érzéssel és jól csengő arisztokrata névvel rendelkező Eszterházy 1868-ban érkezett az Amerikai Egyesült Államokba, ahol nem a Wall Street-i tőzsdén, hanem a Bevándorlási Hivatalnál dolgozott, és főleg az Osztrák–Magyar Monarchiából érkezett bevándorlókkal foglalkozott.[30] A Dojcsák által fellelt *The Star* cikke szerint Eszterházy nagy népszerűségnek örvendett filantróp tevékenységének köszönhetően: „közismert humanista volt; [...] létrehozott egy iskolát, ahol nyolcvanöt gyermeket tanított ellenszolgáltatás nélkül, csak azért, hogy jól tegyen.” Miután a kanadai kormány felvette vele a kapcsolatot, ő választotta ki azokat a területeket a prérin, amelyeket telepítésekre a legmegfelelőbbnek ítélte, az állam által biztosított kedvező feltételeket (így például az odaérkezők utazási költségeinek a biztosítását) pedig kemény tárgyalások során érte el. A telepítési feladatok elvégzésére létrehozta a *Hungarian Immigration and Colonization Aid Society*-t, amelynek saját magát tette meg elnökévé.[31] „Minden 18 éves vagy idősebb korú férfi és minden özvegy, aki családfenntartó, kaphat 160 akér jó és igen termékeny földet, azon építőanyagot és tűzifát egyaránt alkalmas erdővel. Az egész 160 akérért csupán 10 dollárt kell befizetni a kormány kasszájába. A már kint élő telepesek – Istennek hála! – kiváló egészséggel örvendenek. Tüdőbaj, köhögés, megfázás vagy járványos betegségek ismeretlenek itt, főleg azért, mert a levegő egész éven át tiszta és erős, úgy, mint az ilyen tengerszint feletti magasságokon fekvő helyeken lenni szokott.” – írta Eszterházy pamfletjében, amelynek hatására egész magyar falvak indultak meg Kanadába a jobb élet reményében.[32] Az igényelhető földet *homestead*-nek nevezték, melynek tulajdonjogát a tíz dolláros jelképes vételár kifizetése után öt évvel igényelhettké.[33]

[16]

borzott magyar kivándorlók sorából. Majd közvetlen a szülőhazából kezdte meg a földénes népközött telepítő munkáját. Ez a vidék oly vad, vizes és rengeteg erdőkkel volt borítva hogy az első telepek közül csak azok nem szoktek meg akiknek nem volt módjuk elutazni. A kormány házat építtetett nekik telire élelmet is adott. A telepek kaptak fogatos erőt és felszerelést is de csak a második bevándorló réteg tudott meg maradni. Ezek között sok cseh és morva bevándorló akadt. Esterházyban most is több cseh mint a magyar. Az angol nyelvű telepek a legtöbb ma már.

Esterházy az ottawai kormány bizalmával vissza élt és a tapasztalatlan telepeket valósággal kiszorította. Sok botrány után aztán elbocsájtotta a kormány a telepítő munkakörből, mire Esterházy vissza ment a Wall Street-re.

Ma már négy ember vitatja magának Esterházy telep létesítését. A tény az hogy ma már Esterházy mint a azon vidék anyatelepe van a térképen megjelenve hatalmas gabonaelevátorok fogadják be a termést.

Az első magyar telepek akik ifjúságuknak virágát hervasztották az Esterházy kertészkedése alatt ma már öreg bácsik. A második és harmadik generáció már csak elbeszélésből ismeri a kezdő telepek keserveit.

1936 június havában ünnepelték meg a tul. élők a telep fennállásának 50. éves jubileumát nagy egyházi ünnepély keretében. Történelmi felvonulás is volt.

A 149. kép a második és harmadik nemzedékből alakított bandérium élet, a 150. kép a csapat végét, a 151. kép a lófogatos korszakot míg a 152. kép a föld kiválasztására induló uttóró csapatot jelképezi. A felvonulásban látható egynek egytől-egyig magyarok.

BESZÁGOS LEVELTÁR
P. szekció

[17]

Ünnepség Esterházy-Kaposváron, a telep fennállásának 50. évében, 1935–1936

Jelzet: MNL OL P 975-II.-59/171-174.

A kanadai kormány a kezdeti támogatásokat azonban hamar megszüntette, és a később érkezőknek már minden kiadásukat maguknak kellett finanszírozni. A vártnál nagyobb költségek, az erdőirtás, a kő- és sziklarobbantás, a soha fél nem tört föld művelése, a vadállatok és a zord éghajlat sokakat megfutamított. Az első generáció még földkunyókban lakott, amelyeket egymást segítve épített a többi telepessel; kezdetleges gazdasági eszközökkel dolgozott, a családtagok egy része pedig napszámba kényszerült, hogy legyen pénz vetőmagra, szerszámokra. Ezen felül a leteleplülőknek kezdetben meg kellett küzdeniük a földfoglalás miatt felháborodott őslakos indiánok ellenérzéseivel is, így kulturális és vallási életük megszervezéséhez általában csak évekkel később tudtak hozzáfogni. [34]

Dojcsák véleménye szerint Esterházy és a kanadai kormány együttműködése valójában nem a bizalomvesztés miatt szűnt meg, hanem a kormány felismerte, hogy a kanadai prérin veszélyes homogén magyar telepeket létrehozni: ezt alátámasztani látszik az is, hogy a később érkezők már csak etnikailag vegyes területeken telepedhettek le. A híresztelésekkel ellentétben Esterházy nem keresett sokat a telepítési feladatokon, tevékenysége azonban gátolta az észak-amerikai kontinensen dolgozó konkurens telepítők munkáját. Alig fél évvel Esterházy-Kaposvár létrehozása után már komoly lejárató kampány indult ellene, kétségbe vonva nevét, származását és becsületes szándékait. Az első telepítést magját adó pennsylvániai magyarok mindenesetre 1885 őszén kiálltak mellette, és hetvenhatsan írták alá azt a neki címzett levelet, miszerint „most, hogy Kanadában földeket szerzett a számunkra, [...] soha el nem múló hálával adózunk Önnek, Gróf Úr. Röviddel azután, hogy a kedvező híreket kaptuk, megdöbbenéssel olvashattuk az újságokban, hogy Önt méltatlan és megalázó támadások érik alaptalanul. Az ilyen megvetni való, gyáva ellenségekre valló támadások ne csüggyesszék Önt. [...] Mi itt Pennsylvániában körülbelül 200 000 lelket számláló magyar közösség nevében írunk, akik hálás támogatói vagyunk az Ön terveinek, mivel főleg bányákban dolgozunk. [35] A negatív hírverés azonban sokkal dominánsabban jelent meg a sajtóban, amiben közrejátszhatott az a szándék is, hogy csökkentse a Magyarországról történő kivándorlás ütemét. Példa erre a *Budapesti Hírlap* New York-i tudósítójának 1909 szeptemberében készített beszámolója is, amelyben főleg a kanadai farmerlét nehézségeiről olvashatunk: „A kanadai magyarok életéről, vagyoni viszonyairól sok, egymásnak ellentmondó véleményt hallunk. Hivatalosan paradicsomi állapotokról beszélnek. Élnék azonban Kanadában komoly egyházi férfiak, akik a kanadai magyarság erkölcsi és anyagi életét egyszerűen csak türhetőnek mondják, és ismerünk teljesen megbízható férfiakat, akik a helyszínen szerzett közvetlen tapasztalataik alapján azt tartják, hogy Kanadában élő népünk helyzete nagyon is siralmas, szomorú. Kanadának éppen az a része, ahol a magyarság zöme lakik: zord, mocsaras és egészségtelen. A kanadai földek az egyes városoktól nagyon messze, sokszor több napi járóföldre fekszenek, s ennek folytán a föld megművelése, a termék értékesítése szinte lehetetlen. Woodridge tájékán például vizes erdei irtáson, gerendából összetakolt kunyhókban laknak a magyarok, mindössze egy-két lovast és egy-két sertésük van. Az élelmet boltból kénytelenek készpénzért venni, és ezért a férfiak városokban kénytelenek munkát vállalni, a földeket pedig nem művelhetik. [36]

A magyarok megélhetését Manitoba, Saskatchewan és Alberta tartományokban a farmerkedés, British Columbiában a gyümölcsstermesztés, Kelet-Kanadában pedig a gyáripar, a bányászat és a személyes szolgálat biztosította. Saskatchewan és Alberta tartományokból az 1930-as évek szárazságai sok gazdálkodót elűztek, akik aztán a keleti vagy a nyugati tartományokban telepedtek le. [37] A Kanadában élő magyarság létszáma az újabb és újabb kivándorlási hullámok következtében a huszadik században folyamatosan nőtt: az 1890-es években másfél ezerre, 1911-ben tízezerre becsülték a számukat. 1921-től már hivatalos népszámlálási adatok állnak a rendelkezésünkre, bár valószínűleg több magyar élt kint Kanadában, mint ahányan bekerültek a felmérésbe. A hivatalos adatok szerint 1921-ben 13 181, 1951-ben 60 460, 1961-ben 126 202 magyar lakott Kanadában. [38] A 2016. évi kanadai népszámláláson 64 340 főt tartotta fel a magyart anyanyelvüként, 83 400 kanadai kizárólag magyar etnikumúnak és további 264 685 magyar etnikumúnak is vallotta magát. [39]

Típusos nyugat-kanadai gabona elevátorok.

Hullámos, erdős nyugati látkép.

GASZAGOS LEVÉLTÁR
P. szekció

94

[18]

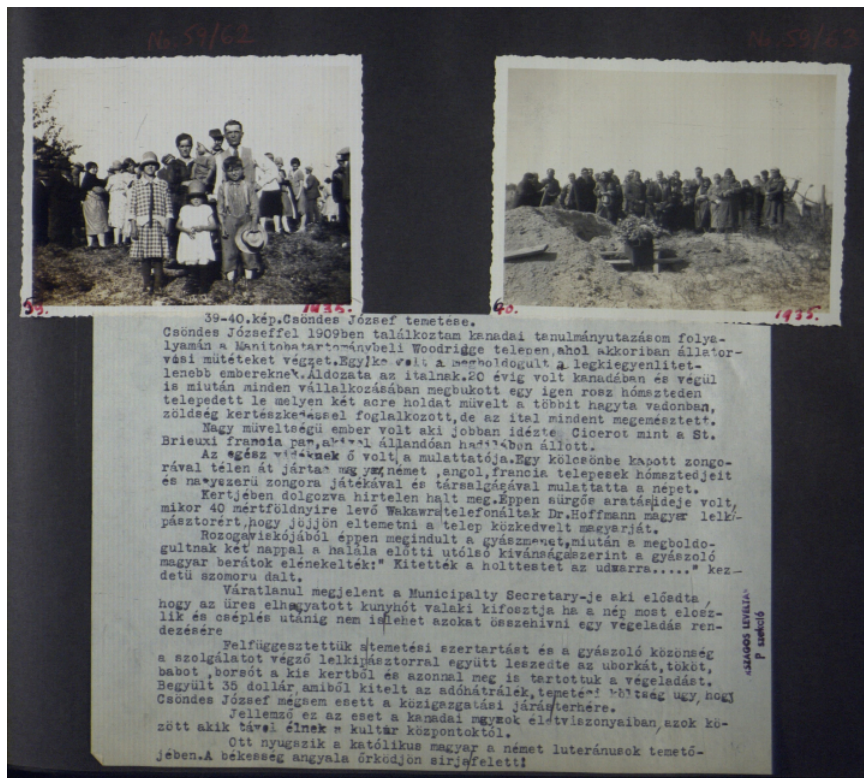
A Moose Jaw városa határában felállított tartományi vetőmag nemesítő állomás gabona raktára. 200,000 bushel befogadó képességgel.

GASZAGOS LEVÉLTÁR
P. szekció

94a

[19]

Nyugat-kanadai gabonaraktárak és a Moose Jaw város határában lévő vetőmag-nemesítő állomás, 1936. Moose Jaw különös nevét (Jávorszarvas állkapocs) a helyi folklór szerint onnan kapta, hogy egy farmernek egyszer ezen a helyen tört el a kocsikerekének küllője, amit az ott talált jávorszarvas állkapocssal helyettesített.[40]

A nagy műveltségű, közkedvelt, de végül eladósodva elhunyt Csöndes József temetése a manitobai Woodridge telepen, 1935

Jelzet: MNL OL P 975-II.-59/62-63.

Noha az első világháborút megelőzően még volt jelentős visszavándorlás Magyarországra, a trianoni békeszerződést követően ez teljesen megszűnt. Újabb és újabb tömegek vándoroltak ki előbb az Egyesült Államokba, majd miután ott a bevándorlási feltételeket megszigorították, a Közép-Kelet-Európából érkezőket jóval szívélyesebben fogadó Kanadába.[41] Sokan viszont azért mentek Kanadába, mert azt feltételezték, hogy onnan könnyebben átjuthatnak az Egyesült Államokba. [42] Úgy tűnik, amíg a kanadai hatóságok az első generációs magyar telepesekkel elégedettek voltak, a húszas években egyre több visszaélést tapasztaltak. Paizs Ödön újságíró 1926-ban készített interjút Sir James Atkins-szel, Manitoba kormányzójával, aki így nyilatkozott: „mi azokat a magyarokat akarjuk, akik otthon is jó magyarak voltak, s akik itt is jó emberek maradnak. [...], aki nem kell Magyarországnak, aki rossz, gonosz ember, azt mi sem használhatjuk, azért mi sem lelkesedünk.” Ilyen „rossz embereknek” tartották például azokat a megbízhatatlan magyarokat, akik a velük kötött munkaszerződést minden különösebb előzmény nélkül, egyoldalúan felrúgták, cserben hagyva ezzel a munkáltatójukat ahelyett, hogy az esetleg vitatható pontokról tárgyalást kezdeményeztek volna. Thomas Gellay (1860–1939) winnipeg-i telepítési biztos pedig arról beszélt, sokan földművesnek adják ki magukat, és amikor a földelenc nem tudnak/akarnak dolgozni, az államot hibáztatják. Az ilyen bevándorlóknak kiutasítást helyezett kilátásba. Javasolta továbbá, hogy a kiérkező magyarok ne vágjanak bele mindjárt különféle vállalkozásokba, hanem a biztos kudarcot elkerülendő először ismerjék meg az itteni viszonyokat és tanulmányozzák a termelési lehetőségeket. [43]

Az 1930-as évekre a nyugat-kanadai farmerkedés helyett egyre több magyar költözött a városokba. Hoffmann Ferenc így írt erről az 1930-as évek második felében: „Amíg 1914 előtt a kanadai magyarság nagyon kis számban volt a városokban képviselve, addig manapság Montrealban, Torontóban, Wellandon[ban], Windsorban, Sarniában, Port Colborneban, Niagara Fallson, St. Thomasban és más keleti városokban nagy számban élnek magyarok, és azok 95%-a gyári vagy alkalmi munkás. Manapság Ontario és Quebec tartományban van a kanadai magyarságnak fele száma. [44] A magyar farmergazdaságok megszűnésének egyik oka az urbanizáció volt: a második és a harmadik generáció tagjai szívesebben költöztek a városokba, ahol több lehetőséget, jobban fizető állást reméltek. Városlakóként azonban kevésbé őrizték magyar identitásukat, így leszármazottjaik már asszimilálódtak. A legtitább magyar közösség a református Békeváron maradt meg, ahol a gazdálkodókon kívül a lelkészek, tanítók és kereskedők is magyarok voltak. Bár a két világháború között innen is sok fiatal költözött a városias Kiplingbe, Békevár még évtizedekig nem fogadott be idegen telepeseket. [45] A magyar alapítású települések közül azonban kétségkívül Esterhazy volt a legsikeresebb, ahol 1956-ban hatalmas mennyiségű kálisót találtak, és az iparosítás nyomán a település gyors fejlődésnek indult: megkezdődött a közművesítés, az utak aszfaltozása, a földgáz bevezetése, repülőtér, kórház, szálloda és uszoda épült, lakossága pedig néhány év alatt megötszöröződött. A „világ kálisó fővárosát” 1957. március 11-én nyilvánították hivatalosan is várossá. [46] Jelenleg 2602 fő lakja, igaz, már csak töredékük rendelkezik magyar gyökerekkel. [47] Az 1956 utáni magyar kivándorlások elsősorban már Ontario tartományba irányultak, a legnagyobb magyar közösségek ma Torontóban és környékén élnek.

[1] „Photographs – Pillanatképek a kanadai magyarok életéről”, 1920–1941. A fényképalbumot a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) őrzi. Jelzete: MNL OL P 975-II.-59. Az albummal kapcsolatban lásd korábbi cikkem: SCHMIDT ANIKÓ: Mindenütt jó, de a legjobb Otthon. MNL OL A hét dokumentuma. 2020. 05. 26. https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/mindenutt_jo_de_a_legjobb_otthon [21] [Utolsó letöltés: 2020. 08. 26.]

[2] MNL OL P 975-II.-59. 5.

[3] MNL OL P 975-II.-59. 5.

[4] KÓSA KÁROLY: Kanadai lelkek magyar pásztorai. Hoffmann Ferenc életútja. Kósa Károly honlapja. Jász-Nagykun-Szolnok megyei és kárpát-medencei „böngészet”. <http://www.kosakaroly.hu/irasok/hoffmann/kanada.html> [22] [Utolsó letöltés: 2020. 08. 26.]

[5] Hoffmann Thomas Alfred Patrick személyében befolyásos barátira lett, aki politikusként is sikeres volt. Már 1897. október 26-án bevásztottak az Észak-Nyugati Területek Törvényhozói Közgyűlésébe. Életútjáról bővebben lásd Yorkton's Corporate History. Yorkton This Week. October 10, 2012. <https://www.yorktonthisweek.com/news/local-news/yorkton-s-corporate-history-1.1507152> [23] [Utolsó letöltés: 2020. 08. 26.]

[6] MNL OL P 975-II.-59. 5-7.

[7] Otthon város lakóit Paizs Ödön (1892–1979) újságíró is meglátogatta 1926-ban tett kanadai utazása során. Az erről beszámoló könyvében részletes leírást olvashatunk az Otthonban élő magyarokról is: PAIZS ÖDÖN: Magyarok Kanadában. Egy most készülő országról. Athenaeum, Bp., [1930], 153–155., 160–168.

[8] MNL OL P 975-II.-59. 9–10.

[9] MNL OL P 975-II.-59. 12.

[10] MNL OL P 975-II.-59. 4.

[11] MNL OL P 975-II.–59. 3. A kanadai magyarok vallási életéről, a lelkipásztori teendőkről bővebben lásd BARTÓK BÉLA: Pásztor a prérin. (Blickhardt Tivadar, a kanadai magyarok egri papja). In: *Amerikai magyarok – Magyar amerikaiak. Új irányok a közös történelem kutatásában.* AMBRUS LÁSZLÓ–RAKITA ESZTER szerkesztésében. Líceum, Eger, 2019., 191–208.

[12] RÚZSA JENŐ: *A kanadai magyarság története.* Rúzsza Jenő, Toronto, 1940, 107.

[13] MNL OL P 975-II.–59. 4.

[14] PAIZS : i. m. 132–133.

[15] PAIZS : i. m. 142.

[16] KÓSA: i. m. <http://www.kosakaroly.hu/irasok/hoffmann/kanada.html> [22] [Utolsó letöltés: 2020. 08. 26.]

[17] MNL OL P 975-II.–59. 16.

[18] KÓSA: i. m. <http://www.kosakaroly.hu/irasok/hoffmann/kanada.html> [22] [Utolsó letöltés: 2020. 08. 26.]

[19] RÚZSA: i. m. 10.

[20] RÚZSA : i. m. 10. PAIZS : i. m. 75.

[21] RÚZSA: i. m. 12–15.

[22] DOJCSÁK GYÖZŐ: *A kanadai Esterházy története.* Magvető, Bp., 1981, 87–88.

[23] Uo. 104.

[24] BAKÓ FERENC: *Kanadai magyarok.* Gondolat, Bp., 1988, 27–30.

[25] Zászlót, röögőt és négy karácsonyfát küldenek a kanadai magyarok a szülőhazának. *Nemzeti Újság*, 1928. december 18. X. évfolyam, 286. szám. 1.

[26] BAKÓ: i. m. 30.

[27] PAIZS : i. m. 150.

[28] MNL OL P 975-II.–59. 80–81.

[29] Érvei között szerepel, hogy a Packh házaspár között már János születése előtt megromlott a viszony, amely a gyerek világra jötte után olyannyira elmérgesedett, hogy a feleség nyolc évvel később bérgyilkossal ölette meg a férjét. A büntetést – vélhetően befolyásos ismerősei segítségével – alig egy évet ült börtönben. A kis Packh János keresztapja Johann Mitteleller bécsi császári kamarás volt, aki gyakran játszott közvetítő szerepet az udvar szerelmi ügyeiben. Az ifjú Packh János rövid idő alatt fényes katonai pályát futott be, 18 évesen már főhadnagy volt a szabadságharcban, később angol katonatiszt lett, Esterházy névre szóló útlevelét pedig minden nehézség nélkül kiválthatta Münchenben. Minderről bővebben lásd DOJCSÁK: i. m. 11–50.

[30] MARTIN LOUIS KOVACS: *Esterhazy and Early Hungarian Immigration to Canada. A Study Based Upon the Esterhazy Immigration Pamphlet.* Regina, 1974, 1–2.

[31] DOJCSÁK: i. m. 51–58.

[32] A pamflet teljes szövege olvasható: BAKÓ: i. m. 26.

[33] Uo. 70.

[34] RÚZSA: i. m. 14–15.; SCHMIDT: i. m. https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/mindenutt_jo_de_a_legjobb_otthon [21] [Utolsó letöltés: 2020. 08. 26.]

[35] DOJCSÁK: i. m. 58–64.

[36] A kanadai magyarok. *Budapesti Hírlap*, 1909. október 3. 34.

[37] MNL OL P 975-II.–59. 3.

[38] BAKÓ: i. m. 43–45.

[39] Az adatokra lásd Kanadai magyarok – A legújabb anyanyelvi statisztikák. *Kanadai Magyar Hírlap*, 2017. szeptember 7. <http://kanadaihirnap.com/2017/09/07/kanadai-magyarok-a-legujabb-anyanyelvi-statisztikak/> [24] és Kanadai magyarok – A nemzetiségre vonatkozó legújabb statisztikák. *Kanadai Magyar Hírlap*, 2017. október 26. <http://kanadaihirnap.com/2017/10/26/kanadai-magyarok-a-nemzetisegre-vonatkozó-legujabb-statisztikak/> [25] [Utolsó letöltés: 2020. 08. 26.]

[40] PAIZS : i. m. 170.

[41] 1890 után az Egyesült Államokba érkezőket orvosi vizsgálatra kötelezték, és csak az egészségeseknek adtak beutazási engedélyt. Az 1907. évi bevándorlási törvény a 16 éven aluliaknak, a – feltételezhetően – mások eltartására szoruló szegényeknek, a hivatásos koldusoknak, az anarchistáknak és a poligámistáknak megtiltotta a beutazást. Még 1897-ben Henry Cabot Lodge (1850–1924) massachusetts-i republikánus szenátor azt javasolta, hogy az Egyesült Államokba belépők bizonyítsák irni-olvasni tudásukat is. Bár indítványát akkor elutasították, 1917-ben a „literary test” törvényerőre emelkedett. PIVÁNY JENŐ: Az amerikai Egyesült-Államok bevándorlási politikája. *Magyar Társadalomtudományi Szemle*, 1913. 3. szám. 200–201. https://mtda.hu/ADATTAR/cikk/pivany_jeno_az_egyesult_allamok_bevandorlasi_politikaja.pdf [26]; BAKÓ: i. m. 32.; PUSKÁS JULIANNA: Az Egyesült Államok bevándorlási politikája (1890–1990). *Regio – Kisebbség, politika, társadalom*, 1993. 3. sz. 151–181. <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00015/pdf/10.pdf> [27] [Utolsó letöltés: 2020. 08. 26.]

[42] SZONDI ILDIKÓ–SERES ALÍZ IVETT: Tengerentúli magyarok. *Acta Universitatis Szegediensis: forum. Acta juridica et politica*, 2011. 2. sz. 183.

[43] PAIZS : i. m. 99–100., 78–79.

[44] MNL OL P 975-II.–59. 3.

[45] BAKÓ: i. m. 31.

[46] DOJCSÁK: i. m. 114–116.

[47] Forrás: a Wikipédia Esterhazy-szócikke. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Esterhazy> [28] [Utolsó letöltés: 2020. 08. 26.]

Címkék:

[emigráció](#) [29]

[Kanada](#) [30]

[kivándorlás](#) [31]

Kiadás: 20. évfolyam (2020) 4. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/magyar-preri-kanadaban>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/magyar-preri-kanadaban>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/1_hoffmann.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/2_ruby_konyha_galambos.jpg

[4] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/3_baan_rozsika.jpg

[5] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/4_horgasz.jpg
[6] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/5_utazas_kanadaban.jpg
[7] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/6_utazas_kanadaban.jpg
[8] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/7_flin_flon.jpg
[9] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/8_az_egyhaz_feladatai.jpg
[10] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/9_montenagle_epitese.jpg
[11] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/10_montenagle_epitese.jpg
[12] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/11_hoffmanne.jpg
[13] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/12_hoffmann_es_felesege.jpg
[14] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/13_nyugat_kanadai_taj.jpg
[15] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/14_bukovinai_magyarok.jpg
[16] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/15_esterhazy_kaposvar.jpg
[17] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/16_esterhazy_kaposvar.jpg
[18] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/17_gabona_elevator.jpg
[19] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/18_vetomag_nemesito.jpg
[20] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/19_csondes_jozsef_temetese.jpg
[21] https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/mindenutt_jo_de_a_legjobb_otthon
[22] <http://www.kosakaroly.hu/irasok/hoffmann/kanada.html>
[23] <https://www.yorktonthisweek.com/news/local-news/yorkton-s-corporate-history-1.1507152>
[24] <http://kanadaihirlap.com/2017/09/07/kanadai-magyarok-a-legujabb-anyanyelvi-statisztikak/>
[25] <http://kanadaihirlap.com/2017/10/26/kanadai-magyarok-a-nemzetisegre-vonatkozo-legujabb-statisztikak/>
[26] https://mtda.hu/ADATTAR/cikktar/p_cikk/pivany_jeno_az_egyesult_allamok_bevandorlasi_politikaja.pdf
[27] <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00015/pdf/10.pdf>
[28] <https://hu.wikipedia.org/wiki/Esterhazy>
[29] <https://www.archivnet.hu/cimkek/emigracio>
[30] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kanada>
[31] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kivandorlas>